

О.І.Домбровський, Ю.І.Сурай

ГАЗЕТА “ГРОМАДСЬКА ДУМКА” ЯК ПАМ’ЯТКА ІСТОРІЇ

Висвітленню ролі преси в громадському житті України приділяли велику увагу видатні діячі національної культури — М.П.Драгоманов, І.Я.Франко, М.С.Грушевський, В.К.Винниченко та ін.

Першою щоденною українською газетою на території Російської імперії була газета “Громадська думка”. Цей періодичний орган є унікальним джерелом із історії України початку ХХ ст. На жаль, до сьогодні газета ще не стала об’єктом дослідження українських істориків.

Перший номер “Громадської думки” вийшов 31 грудня 1905 р. у Києві. Видавцем і редактором газети був відомий журналіст і громадський діяч Володимир Леонтович, співробітниками газети — провідні літератори та вчені України. В оголошеному редакцією списку значаться письменники В.Винниченко, Б.Грінченко, І.Франко, М.Коцюбинський, П.Мирний та інші, а також професори М.Грушевський, В.Антонович, А.Кримський. Перелік цих імен свідчить, що “Громадська думка” була не просто періодичним виданням, а визначним центром концентрації передової української думки, місцем консолідації суспільно-політичних і наукових сил українського народу. У підзаголовку вказувалося, що “Громадська думка” — це щоденна політична, економічна й літературна газета.

По суті, це перший український часопис нової доби, одне із джерел, з якого сучасники можуть черпати цікаву і різнобічну інформацію з українського життя на початку нашого століття.

“Справдилося! Давно сподіваний час настав... Вперше сьогодні ми прилюдно виступаємо з своїм словом, вперше сьогодні піднімаємо і свій голос в оборону потреб і прав українського народу його рідною мовою. 250 літ мова тая бриніла потиху тільки під убогою сільською стріхою, виливаючи в живому слові усю тугу змученого серця й наболілої душі, усі муки неволі, тяжких злиднів та кривди, що зазнав народ наш під

© О.І.Домбровський, Ю.І.Сурай, 1993

"батьківською" рукою старозаконного правительства російського", — такими словами відкривався перший номер "Громадської думки".

У статті М.С.Грушевського "Дорогою віків", опублікованій у цьому номері, було зроблено короткий огляд політичної історії України XVII — XIX ст. і зазначено, що "тепер ідеали свої шукаємо не в минувшині, а в будуччині". Стаття звала всі культурницькі сили активізуватися на благо нової України.

Газета "Громадська думка" опублікувала ряд статей видатного українського історика, які ніколи не перевидавалися. Насамперед, це статті М.Грушевського в № 1, 6, 23 та ін. Так, у публікації під заголовком "Українські кафедри" (4 лютого 1906 р.) М.Грушевський виступив з підтримкою студентів-українців Одеського університету, які вимагали відкриття "кількох кафедр з українознавства з тим, щоб виклади тих предметів відбувалися на українській мові, коли більшість слухачів будуть українці". При цьому автор підкреслював, що Одеський університет розташований в Україні.

Однак слід зазначити, що газета не замикалася на винятково українських проблемах. Вона мала спеціальну рубрику "З російського життя", де вміщувались матеріали, що висвітлювали політичне і культурне життя російського народу. Значна частина публікацій була присвячена єврейському питанню. В цих публікаціях рішуче засуджувались прояви антисемітизму в Україні (№ 11, 23, 41, 99, 106 та ін.).

"Громадська думка" опублікувала оповідання В.Винниченка, В.Короленка, А.Тесленка, Б.Грінченка та інших відомих українських письменників. Викликають інтерес маловідомі сповідання "Уміркований" та "Щирий" Володимира Винниченка (№ 15, 16); "Радощі" А.Тесленка (№ 34); "Оповідання української старовини" Б.Грінченка (№ 170, 176, 182 та ін.), твори, що мали великий резонанс в Україні.

Українська газета приділяла велику увагу політичному життю України і Росії. Вона є джерелом відомостей про діяльність різноманітних політичних партій і рухів. У друкованих матеріалах висвітлювалась діяльність конституційно-демократичної партії (№ 47), "Союзу 17 жовтня" (№ 47, 106), соціал-демократії (№ 101, 118, 190 та ін.). Надзвичайно цікавий матеріал опублікований "Громадською думкою" 14 травня 1906 р. під

заголовком “Децо про наші партії”. У ньому здійснено аналіз діяльності українських політичних партій: УДРП (української демократично-радикальної партії), УСДРП (української соціал-демократичної партії) та УНП (української народної партії). Газета знайомить з програмними цілями цих партій, основними напрямками їх діяльності.

Цікаво відзначити, що “Громадська думка” мала своїх кореспондентів і за кордоном, про що свідчать репортажі, інформації із столиць сусідніх країн. Так, із підзаголовком “Від нашого кореспондента з Відня” опубліковано репортаж “З угорського парламенту” (№ 55, 64).

Багато уваги приділялося культурному життю України у цей період. Із газетних шпальт ми дізнаємося про проведення концерту, присвяченого пам’яті Т.Г.Шевченка в Києві (№ 69), про народні концерти в містах України (№ 77), про діяльність церковно-історично-археологічного товариства на Поділлі (№ 82) та ін.

Газета є цінним джерелом вивчення історії української преси періоду першої революції в Росії. За матеріалами газети можна простежити виникнення українських періодичних видань після відомого царського маніфесту 17 жовтня. “Громадська думка” стала флагманом української періодики. Протягом першого півріччя 1906 р. виникли: “Хлібороб” (Лубни), “Рідний край” (Полтава), “Світова Зірниця” (Могилів-Подільський), “Добра порада” (Катеринослав), “Народна справа”, “Вісті” (Одеса), “Слобожанщина” (Харків), “Боротьба” (Київ).

“Громадська думка” не лише давала інформацію про ці газети, а й активно підтримувала їх видання. Так, з березня 1906 р. газета з обуренням писала про закриття в Одесі української газети “Народна справа”, але тут же сповіщала, що замість неї виходитиме тижневик “Вісті” під редакцією пані Шелухіної. “Українське діло в Одесі шириться”, — констатувала газета.

Разом з тим “Громадська думка” гостро критикувала ті газети, що виступали проти відродження української культури з відкритих шовіністичних позицій. 22 липня 1906 р. у газеті було опубліковано статтю Бориса Грінченка “Народні вчителі та українська школа”, в якій говорилося: “Такі газети, як “Киевлянин”, “Московские Ведомости”, “Новое время” та їх прихильники говорять,

що весь цей рух є ніщо інше, як результат пропаганди “сепаратистів”, “українофілів”, а то й польської інтриги. Але з такими газетами ніхто не розмовляє, тому і я нічого не буду тут казати про їх поліцейські досліді”, — резюмує автор. Крім того, слід зазначити, що Б.Грінченко як один із фактичних редакторів “Громадської думки” постійно друкував на її сторінках історичні оповідання в популярній, доступній для народу формі. У них розповідалося про історію Київської держави, період феодальної роздробленості, державний та громадський лад в Україні в XIII — XV ст. (№ 61, 62, 83, 170, 176 та ін.).

“Громадська думка” відзначила Великдень теплим привітанням до народу. 2 квітня 1906 р. номер вийшов під великим заголовком: “Христос Воскрес!” Вперше нам доводиться вітати тебе, дорогий читачу, — писала газета, — в сей великий день нашим рідним словом, вперше — за довгі-предовгі часи життя українського народу! Хотілося б, що се перше привітання було справжнім вітанням радості і щастя”. В цей день газета вийшла на шести сторінках замість чотирьох.

З 26 липня 1906 р. (№ 171) видавцем газети стає Євген Чикаленко. Незважаючи на переслідування з боку царського уряду, газета продовжує розвивати демократичні традиції українського народу, стояти на сторожі його національних інтересів. Як відомо із листа Б.Грінченка В.Гнатюку від 21 березня 1906 р., вже за перші три неповних місяці виходу в світ проти “Громадської думки” було порушено одинадцять судових справ¹. Однак провідна українська газета неухильно проводила лінію на розвиток і поширення передової суспільно-політичної думки, на захист національної справи в Україні.

“Громадська думка” заклала підвалини українського друкованого слова. Національно-демократичні традиції цієї газети набули пізніше свого розвитку в українських газетах “Рада”, “Нова Рада” та ін. Всебічне вивчення історії української преси ще попереду, але вже зараз треба починати колективну роботу по виявленню і комплектації наших періодичних видань, які, без сумніву, є визначними пам’ятками української національної культури.

¹ Грінченко Б. Твори: у 2 т. — К., 1963. — Т. I. — С. XIII.